

PSYCHOLOGICZNE WARTOŚCI KRAJOBRAZU W KONTEKŚCIE TRANSFORMACJI USTROJOWEJ W POLSCE

PSYCHOLOGICAL VALUES OF LANDSCAPE RELATED TO THE POLITICAL TRANSFORMATION IN POLAND

Mikołaj Böhm

Mgr

Uniwersytet Jagielloński
Instytut Psychologii;
Politechnika Krakowska
Wydział inżynierii Lądowej

STRESZCZENIE

Dwadzieścia lat temu w Polsce, doszło do wydarzenia spektakularnego – odzyskała ona suwerenność. Od tego czasu europejskie paradygmaty psychologii ekologicznej i środowiskowej z pewnym opóźnieniem trafiają także do Polski. Nowa gałąź wiedzy ma badać relacje jednostek ze środowiskiem i opisywać mechanizmy jego postrzegania. Przeprowadzone przez autora badania uwidoczniły obecną wśród mieszkańców Krakowa potrzebę percepcji przestrzeni wysokiej jakości – zabudowanej harmonijnie, zachowującej kontakt z krajobrazem.

Słowa kluczowe: psychologia stosowana, badania sondażowe, preferencja środowiska przestrzennego, harmonijna architektura.

ABSTRACT

Twenty years ago in Poland, an unusual phenomena appeared. The country became independent. European paradigms of environmental psychology, appear in Poland. The new branch of science is to research relationships between people and environment and describe mechanisms of their perceptions. Surveys elaborated by the author have shown, the need for a space presenting high quality, harmonious, integrated with a landscape.

Key words: applied psychology, poll surveys, preferences of spatial environment, harmonious architecture.

Dwadzieścia lat temu w największym kraju Europy środkowowschodniej doszło do wydarzenia spektakularnego. Kraj ten, po czterdziestokilkuletnim okresie zniewolenia odzyskał suwerenność.

Spektakularności tego faktu należy szukać w co najmniej kilku wymiarach wzajemnie ze sobą sprzężonych. Po pierwsze, niewielu spodziewało się rychłości tego przełomu oraz jego bezkrwawej postaci. Bezsprzeczny fakt wyczerpania się potencjału socjalizmu nie określał daty jego upadku ani drogi, na jakiej miałyby się to dokonać.

Po drugie, proces przechodzenia jednego ustroju w drugi (a zatem z gospodarki scentralizowanej do gospodarki wolnorynkowej) był pionierski.

Z tym ostatnim faktem wiązało się pierwsze po latach, pozbawione propagandy, realne określenie społecznoekonomicznych patologii.

1. SYTUACJA W POLSCE PRZED TRANSFORMACJĄ

Poszczególne dziedziny życia oraz obszary funkcjonowania państwa znajdowały się w stanie katastrofalnym.

Polski niewymienialny złoty słabł z dnia na dzień, zapasy towarów (w tym leków) były wyczerpane, a zadłużenie zagraniczne wraz z jego obsługą osiągnęło niewykonalne do spłacenia apogeum. Rynek nie istniał, dotychczasowe formy gospodarki systematycznie się zwijały¹. Szalejąca hiperinflacja wydawała się niemożliwa do zatrzymania. Wzrost cen konsumpcyjnych w ciągu pięciu miesięcy 1989 roku sięgnął 3000 procent, zaś 14 marca 1990 roku Główny Urząd Statystyczny ogłosił, iż w ciągu ostatnich 12 miesięcy inflacja osiągnęła 1360 procent².

Skutki gospodarczego patu – tak jak każdego zjawiska gospodarczego – w sposób bezpośredni rzutowały na obraz zachowań społecznych. Ów pozaekonomiczny opis obejmował bowiem umęczone kolejkami i kontrolą społeczeństwo, okradzione nie tylko z odłożonych na prywatnych kontach dywidend ale i z godności. Jednostki z ograniczaną permanentnie swobodą wypowiedzi, dostępu do informacji, poruszania się i nabywania.

Również w aspekcie międzynarodowym polska sytuacja była fatalna. Charakteryzował ją narzucony, ideologiczny i nieopłacalny sojusz ze Wschodem oraz olbrzymi dystans do Zachodu. Z psychologicznego punktu widzenia tego rodzaju dysonans pomiędzy politycznym „skazaniem” na Moskwę a marzeniem o Paryżu był dla większości frustrujący. Frustrujący podobnie jak nic nie znacząca w krajach zachodnich polska pensja, konieczność podróżowania z kanistrem, a wcześniej – ewentualna zgoda państwa na wyjazd.

2. SYTUACJA W POLSCE W TRAKCIE TRANSFORMACJI

Po okresie, który upłynął od czasu transformacji ustrojowej można stwierdzić obiektywnie, że kryzys udało się opanować.

Mimo istniejących obszarów biedy i rozwarstwienia (nie tylko zresztą ekonomicznego), mimo niższych od zachodnioeuropejskich wynagrodzeń i ciągłych trudności w znalezieniu pracy Polska stała się zupełnie innym, zdrowszym miejscem do życia.

Nierozwiązane problemy poszczególnych resortów (służby zdrowia, czy infrastruktury) nie pozostawiają mimo wszystko złudzeń, iż mówimy o zupełnie innej rzeczywistości. Rzeczywistości wytęsknionej demokracji, w ramach której wybierani są przedstawiciele poszczególnych władz. O kraju funkcjonującym w europejskich i światowych strukturach

¹ Baczyński J., Balcerowicz L., J., Koźmiński J., *Leszek Balcerowicz 800 dni*, Polska Oficyna Wydawnicza BGW, Warszawa 1992.

² Bereś W., Brunetko K., *Nasza historia, 20 lat RP.pl*, wyd. Świat Książki, Warszawa, 2009.

gospodarczych i militarnych na zasadach partnerskich i o kraju, który ze wsparcia tych struktur korzysta znacząco. Polskę zamieszkują dziś ludzie lepiej wykształceni i zamożniejsi. Ich swoboda dostępu do najdalszych zakątków świata, dowolnej literatury, prasy i mediów elektronicznych jest praktycznie nieograniczona. Polscy pracownicy mają szansę pracować za granicą i szansę tę, zdaniem samych zachodnioeuropejskich pracodawców, znakomicie wykorzystują.

Niniejszy artykuł dotyczy wartości, której poznanie, racjonalna eksploatacja i ochrona stanowią nowe wyzwanie dla kraju, który zreformował już najistotniejsze obszary swojego funkcjonowania. Wartością tą jest krajobraz. Przestrzeń, która nie decyduje o życiu bądź zdrowiu człowieka w sposób bezpośredni lecz poprzez zdecydowany wpływ na jego funkcjonowanie.

Polska przestrzeń także nie oparła się negatywnym oddziaływaniom minionego ustroju. Przez niemal pół wieku decyzje o zagospodarowaniu krajobrazu wielokrotnie nie uwzględniały zawartych w nim naturalnych walorów bądź też potrzeb społeczeństwa.

Z jednej strony minimalne znaczenie własności prywatnej oraz słaba kondycja gospodarcza kraju powodowały patologie (choćby w postaci rozwoju szkaradnego budownictwa masowego, nieekologicznych zakładów pracy, obiektów niskiej jakości). Z drugiej zaś strony – brak identyfikacji ze strukturą państwa generował wśród ludzi brak poszanowania dla tego, co wspólne „bo przecież niczyje”. Wyjątkiem właściwego traktowania i troski ze strony państwa były parki narodowe i krajobrazowe.

Wywalczona w 1989 roku wolność przyniosła zasadnicze zmiany w omawianym aspekcie. Dostępność do rynku mieszkaniowego, mimo wzrastających cen nieruchomości, stała się łatwiejsza (głównie dzięki udzielanym przez banki kredytom). Rozpoczęła się koniunktura w budownictwie mieszkaniowym, a w pewnym okresie wręcz budowlany „boom”.

Na nieskrępowanym już rynku pojawia się wiele ofert deweloperskich i architektonicznych, wzrasta także kondycja ekonomiczna społeczeństwa. Polacy nabywają coraz większą ilość gruntów pod zabudowę, a tendencja do zmiany statusu obszarów rolnych na obszary inwestycji budowlanych staje się powszechna. Po latach wyczekiwania na upragnione mieszkanie oraz niekończącej się szarżyzny jednakowych osiedli z „wielkiej płyty” inwencja Polaków znajduje wreszcie upust.

Stosownie do zasobności portfeli, gustów i obowiązujących w danym miejscu uwarunkowań prawnych zaczęto zmieniać także i ten fragment Polski.

Czy umiemy? Czy fakt posiadanej wolności wystarczy, by właściwie nią gospodarować?

3. WYKORZYSTANIE WARSZTATU BADAWCZEGO

Druga połowa XX wieku to okres, w którym rodzą się europejskie wzory psychologii ekologicznej i środowiskowej³. Z pewnym opóźnieniem trafiają także do Polski stając się przedmiotem specjalizacji na studiach psychologicznych i tematem publikacji wydawnictw naukowych. Nowa gałąź wiedzy ma za zadanie badać relacje jednostek ze środowiskiem i opisywać mechanizmy jego postrzegania.

Informacje o podłożeniu preferencji przestrzennych mieszkańców danego obszaru pozwalają rozumnie wychodzić im naprzeciw; zabezpieczać ważne dla zdrowego rozwoju jednostek obszary środowiska naturalnego, a także określać ramy dokonywanych przekształceń przestrzennych. Także w formie regulacji i ograniczeń.

³ Eliaż A., *Psychologia ekologiczna, [w:] Psychologia. Podręcznik Akademicki. t. 3* red: J. Strelau, Vol.3, Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne, Gdańsk 2003

Oczekiwania formułowane przez jednostki wobec ich przestrzeni osobistej i publicznej wymagają bowiem takiej samej kontroli prawnej jak każda inna sfera życia publicznego. Wolność w zakresie posiadania (na przykład samochodu czy gruntu) nie upoważnia przecież do użytkowania owej własności w sposób dowolny (jazdy po chodniku lub zabudowy cennych pod względem krajobrazowym obszarów).

Świadomość zapotrzebowań ekologicznych jednostek może zatem być ważniejsza, niż głos w akademickiej dyskusji. Może okazać się sygnałem istotnym dla procesu tworzenia prawa (na przykład planów zagospodarowania przestrzennego). Zwłaszcza w obliczu gwałtownego rozwoju budownictwa.

Przeprowadzone przeze mnie przed rokiem badania z zakresu psychologii środowiskowej uwiaryściły obecność wśród młodych mieszkańców Krakowa potrzebę percepcji przestrzeni wysokiej jakości zabudowanej w sposób harmonijny, zachowującej kontakt z krajobrazem naturalnym, uporządkowanej.

Grupę Badaną stanowili studenci Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie łącznie 111 osób. Ich zadaniem była ocena estetyczna przedstawionych propozycji – wyświetlonych na ekranie wizualizacji „przyszłego miejsca zamieszkania”.

Istotny dla przeprowadzenia badania wydał mi się kontakt z ludźmi funkcjonującymi już na etapie, w którym zaczyna się formułować realne oczekiwania związane z planowanym miejscem zamieszkania. Nie młodzieńcze fantazje, lecz osadzone w warunkach rzeczywistych plany.

Nie mniej ważne było dotarcie do osób w wieku, który ograniczałby do minimum prawdopodobieństwo wcześniejszego zakupu własnej nieruchomości. Gdyby bowiem ów zakup już nastąpił, to ujawnione w badaniu preferencje przestrzenne i mieszkaniowe mogłyby zostać zakłócone poprzez chęć gloryfikacji dokonanego już wyboru („chwalenia” posiadanego obiektu).

Co więcej, pytania o plan zakupu nieruchomości powinny być w zamierzeniu kierowane do osób, dla których perspektywa usamodzielnienia w tym obszarze jest w przyszłości wyobrażalna. Innymi słowy, charakterystyka badanej grupy powinna uwzględniać przyszłe możliwości ekonomiczne jednostek tworzących próbę.

Z oczywistych względów zależało mi na tym, aby badana grupa nie była grupą ekspercką w zakresie konstrukcji testów psychologicznych bądź technicznej oceny przedstawionych wizualizacji budynków.

Poza ankietą oceny graficznej nieruchomości badani poproszeni zostali także o wypełnienie kwestionariusza danych demograficznych. (tab.1)

Tabela 1. Struktura badanej grupy
Table 1. Structure of analyzed group

Grupa	Liczba badanych	Procent badanych
Płeć		
Kobiety	77	69,4
Mężczyźni	34	30,6
Wiek w latach		
20 – 21	32	28,8
22 – 23	61	55,0
24 – 25	17	15,3
26 – 27	1	0,9
Miejsce urodzenia		

Miasto	74	66,7
Miasteczko	33	29,7
Wieś	4	3,6
Miejsce zamieszkania w dzieciństwie		
dom jednorodzinny	65	58,6
dom w zabudowie szeregowej (bliźniaczej)	7	6,3
mieszkanie w centrum miasta	15	13,5
mieszkanie oddalone od centrum miasta	24	21,6
Liczba osób w rodzinie, w której badany dorastał		
3	11	9,9
4	44	39,6
5	33	29,7
6	16	14,4
więcej niż 6	7	6,3
Dzielenie pokoju z rodzeństwem		
Tak	46	41,4
Nie	65	58,6
Własność mieszkania, w którym badany dorastał		
własność rodziców	105	94,6
Mieszkanie wynajmowane	6	5,4

4. BADANIE PREFERENCJI PRZESTRZENNYCH

Przejdźmy zatem do omówienia właściwego pola badawczego.

Na dużym ekranie wyświetlonych zostało badanym 18 wizualizacji nieruchomości w trzech różnych kategoriach (po 6 nieruchomości w każdej kategorii).

Pierwszą kategorię stanowiły obiekty wielomieszkaniowe usytuowane w centrum miasta (różnego rodzaju kamienice europejskich miast).

Drugą – obiekty wielomieszkaniowe oddalone od centrum (budynki położone z dala od śródmieścia np. warszawski Ursynów czy krakowski Ruczaj).

Trzecia grupa budynków zawierała w sobie sześć przykładów mniejszych, bądź większych domów wolnostojących (jednorodzinnych) pod miastem.

Na podstawie owych 18 nieruchomości z powyższych trzech kategorii wyodrębniano trzy zmienne⁴ – o czym badani nie byli poinformowani:

1. **Oryginalność i tajemniczość** (obiekty niecodzienne, o ciekawej, nieszablonowej architekturze, kontrowersyjne, niebanalne). Do tej kategorii zalicza się – zilustrowane poniżej i ponumerowane – obiekty: A1, A3, A4, B1, C1, C3; oraz oceny odwrócone: B2, B3 oraz B4.

2. **Wielkomiejska nowoczesność** (rozwiązania modne, awangardowe, z użyciem materiałów takich jak szkło i metal, z założenia reprezentacyjne). Tę kategorię reprezentują obiekty: A2, A5, A6, B6, C4, C6.

3. **Podmiejska schludność** (nieruchomości usytuowane wśród zieleni, proste, skromne i zadbane). Do tej zmiennej zaliczono obiekty: B5, C2 i C5.

⁴ Kaplan S., Kaplan R., *Humanspace: environments for people*, Wadsworth Published Company, Belmont, 1978.

Podczas wyświetlenia wizualizacji – każdy z 18-tu obiektów przedstawiany był osobno – zadaniem badanych było przeprowadzenie jego estetycznej oceny: zaznaczenie punktu na pięciostopniowej skali (gdzie 1 oznaczał, że obiekt „w ogóle mi się nie podoba”, zaś 5, że „podoba mi się bardzo”).

5. PREZENTACJA WIZUALIZACJI OSIEMNASTU NIERUCHOMOŚCI Z TRZECH KATEGORII TEMATYCZNYCH

5.1. Obiekty wielomieszkańciewe w centrum miasta:

Il. 1. A1 – Kamienica projektu Gaudiego (średnia ocena 3,56). Źródło: archiwum autora

Fig. 1. A1 – Cityhouse by Gaudi. Source: Author's archive

Il. 2. A2 – Ceglany budynek współczesny Źródło: archiwum autora (średnie ocena 2,26)

Fig. 2. A2 – Contemporary city house of bricks. Source: Author's archive

Il. 3. A3 – Prosta kamienica z wykuszami.(średnia ocena 2,07). Źródło: archiwum autora.

Fig. 3. A3 – Simple city house with overhangs. Source: Author's archive

Il. 4. A4 – Ozdobny front kamienicy (średnia ocena 2,95). Źródło: archiwum autora.

Fig. 4. A4 – Decorated front of a cityhouse. Source: Author's archive

Il. 5. A5 – Kremowa, sześcienna kamienica (średnia ocena 2,62). Źródło: archiwum autora.

Fig. 5. A5 – Cubic city house in cream colour. Source: Author's archive

Ryc. 6. A6 – Złożony, nowoczesny budynek (średnia ocena 2,43). Źródło: archiwum autora.

Fig. 6. A6 – Complex contemporary building. Source: Author's archive

5.2. Obiekty wielomieszkańkowe z dala od centrum miasta:

Il. 7. B1 – Opustoszały dom pośród parku (średnia ocena 2,25). Źródło: archiwum autora.

Fig. 7.B1 – An empty house inside a park. Source: Author's archive

Il. 8. B2 – Typowy prosty blok (średnia ocena 2,99) Źródło: archiwum autora.

Fig. 8. B2 – Standard simple block of flats. Source: Author's archive

Il. 9. B3 – Wysokie bloki z placem zabaw (średnia ocena 2,52). Źródło: archiwum autora

Fig. 9. B3 – High rise block of flats and a playground Source: Author's archive

Il. 10. B4 – Nowoczesny budynek z tarasami (średnia ocena 3.51) Źródło: archiwum autora.

Fig. 10. B4 – A modern terraced building. Source: Author's archive

Il. 11. B5 – Niewielki obiekt otoczony zielenią (średnia ocena 3,18). Źródło: archiwum autora.

Fig. 11. B5 – A tiny object surrounded by trees . Source: Author's archive

Il. 12. B6 – Nowo powstałe osiedle (średnia ocena 1,48). Źródło: archiwum autora

Fig. 12. B6 – A New created leasing estate. Source: Author's archive

5.3. Domy wolnostojące pod miastem:

Il. 13. C1 – Mroczny pałac w parku (średnia ocena 3,41). Źródło: archiwum autora.

Fig. 13. C1 – A dusky palace in the park. Source: Author's archive

Il. 14. C2 – Niewielki podmiejski domek (średnia ocena 3,33). Źródło: archiwum autora.

Fig. 14. C2 – A tiny suburban house . Source: Author's archive

Il. 15. C3 – Domek „fiński” (średnia ocena 2,50). Źródło: archiwum autora

Fig. 15. C3 – The „Finish-style” house. Source: Author's archive

Il. 16. C4 – Nowoczesna, kubistyczna willa (średnia ocena 2,59). Źródło: archiwum autora.

Fig. 16. C4 – The Modern cubistic villa. Source: Author's archive

Il. 17. C5 – Pseudo dworek, katalogowy (średnia ocena 3,70). Źródło: archiwum autora.

Fig. 17. C5 – Pseudo mansion from a catalogue. Source: Author's archive

Il. 18. C6 – Obiekt niekonwencjonalny – Gehry – Dom dla Matki (średnia ocena 1,61). Źródło: archiwum autora.

Fig. 18. C6 – An unusual object by Gehry – Mother's House . Source: Author's archive

Spójrzmy na otrzymane wyniki:

Tabela 2. Oceny estetyczne nieruchomości wielomieszkaniowych, usytuowanych w centrum miasta – wartości średnie i odchylenia standardowe

Obiekt	Krótki opis	Średnia	Odchylenie standardowe
A1	Kamienica Gaudiego	3,56	1,31
A2	Ceglany budynek współczesny	2,26	0,95
A3	Prosta kamienica z wykuszami	2,07	1,09
A4	Ozdobny front kamienicy	2,95	1,22
A5	Kremowa sześcienna kamienica	2,62	1,08
A6	Złożony nowoczesny budynek	2,43	1,15

Tabela 3. Oceny estetyczne nieruchomości wielomieszkaniowych, usytuowanych poza centrum miasta – wartości średnie i odchylenia standardowe

Obiekt	Krótki opis	Średnia	Odchylenie standardowe
B1	Opustoszały dom w parku	2,25	1,08
B2	Typowy prosty blok	2,99	0,94
B3	Wysokie bloki z pobliskim placem zabaw	2,32	0,95
B4	Nowoczesny budynek z tarasami	3,51	0,85
B5	Niewielki obiekt otoczony zielenią	3,18	1,11
B6	Nowo powstałe osiedle	1,48	0,71

Tabela 4. Oceny estetyczne domów wolnostojących pod miastem – wartości średnie i odchylenia standardowe

Obiekt	Krótki opis	Średnia	Odchylenie standardowe
C1	Mroczny pałac w parku	3,41	1,31
C2	Niewielki podmiejski domek	3,33	1,13
C3	Domek „fiński”	2,50	1,17
C4	Nowoczesna kubistyczna willa	2,59	1,07
C5	Pseudodworek katalogowy	3,70	1,18
C6	Obiekt niekonwencjonalny	1,61	1,02

6. KONKLUZJE WSTĘPNE

Na podstawie analizy powyższych ocen stwierdzić można, iż żadna z klas obiektów nie została przez badanych uznana za nadrzędną. W każdej z nich – mam na myśli zarówno budynki wielomieszkaniowe, jak i domy wolnostojące – oceny są zróżnicowane.

Najwyżej ocenionym obiektem okazał się współczesny dworek (C5), a więc przedstawiciel grupy domów wolnostojących pod miastem. Nie jest to w moim przekonaniu wybór szczęśliwy, bowiem wizualizacja tego budynku zawiera wiele banałów. Poza sztuczną symetrią i przesadną sterylnością elewacji (każdy jej element próbuje być doskonały, wręcz bajkowy) poważnie zachwiane zostały proporcje między kolumnami i gankiem obiektu.

Być może, poza spełnieniem marzenia o własnym domu, obiekt C5 uruchamia sferę podświadomości (obraz dawnych tradycji szlacheckich). Kusi pewnego rodzaju ekstrawagancją lecz czyni to w sposób naiwny.

Cieszy natomiast druga z kolei najwyższa ocena dla kamienicy projektu Antonio Gaudiego (A1). Obiekt ten reprezentuje grupę budynków wielomieszkaniowych zlokalizowanych w centrum miasta. Od poprzedniego odróżnia go wielkość i miejsce położenia. Co więcej także wysokie walory architektoniczne i historyczne. Sama wizualizacja budzi być może nieco mroczne skojarzenia, lecz nie pozostawia wątpliwości obcowania z dziełem sztuki.

Jeśli chodzi o nieruchomości oceniane najniżej – w tej kategorii pierwsze miejsce zajął obiekt B6 (z grupy budynków wielomieszkaniowych, oddalonych od centrum miasta). Stanowi on nowo wybudowany blok, zlokalizowany na gęsto zabudowanym terenie. Nieład tego miejsca, brak zieleni i poczucia prywatności istotnie zniechęcają do percepcji. Aż po horyzont rozciąga się widok innych wysokich bloków, których część pochodzi jeszcze z okresu socjalizmu. Sygnał chaosu, typowego dla „starego” osiedla został przez badanych odczytany.

Drugim niechlubnym wynikiem „poszczyć” się może budynek C6 (dom wolnostojący pod miastem). Nieruchomość charakteryzująca się – w moim przekonaniu – „niegroźną brzydota”. Jej szkaradność stanowi w większym stopniu dziwactwo, niż niebezpieczeństwo. Rozmiary tego obiektu są dużo mniejsze, niż rozmiary bloku B6, co automatycznie neutralizuje jego szkodliwość wizualną (zajmuje mniej miejsca, nie przesłania widoku). Ponadto obiekt ten z czysto pragmatycznego punktu widzenia jest łatwiejszy do ewentualnego usunięcia, gdyż zamieszkiwany przez mniejszą ilość osób.

Reasumując, wysokie oceny, jakie część osób przyznała budynkowi dworku mogą być związane z cechami badanej grupy ludzi młodych, dążących do prestiżu związanego z przyszłym miejscem zamieszkania, przyszłych ekonomistów, którzy nie dostrzegają pewnych ułomności architektonicznych, a oczekują od obiektu swoistej reprezentacyjności. Równocześnie pocieszająca jest wysoka ocena wartościowego zabytku oraz dezaprobatą chaosu przestrzennego. Wykształcenie oraz świadomość ekonomiczna mogą leżeć u podstaw tego ostatniego.

Przejdźmy teraz do analizy wyników pomiaru trzech zmiennych, wyodrębnionych na podstawie charakterystyki przedstawionych obiektów.

Tabela 5. Zmienne utworzone na podstawie Ankiety Oceny Estetycznej Nieruchomości –wartości podstawowych charakterystyk opisowych

Zmienna	Średnia	Odchylenie standardowe	Wartość minimalna	Wartość maksymalna
Oryginalność i tajemniczość	2,88	0,62	1,78	4,56
Wielkomiejska nowoczesność	2,17	0,54	1,00	4,00
Podmiejska schludność	3,41	0,89	1,00	5,00

Próba usystematyzowania obiektów z różnych kategorii pod kątem wyodrębnienia ich wspólnych cech przyniosła widoczne rezultaty. Cechy „podmiejskiej schludności” (nie-wielki budynek, w zielonej, uporządkowanej przestrzeni) okazały się dla badanych atrakcyjne (średnia ocena to 3,41). Nie jest wykluczone, że to, co związane jest z dużą aglomeracją (miejscem pracy, nauki, wielkomiejskich rozrywek) część badanych chce zostawić za sobą przy okazji powrotu do domu. Przebywanie w gmachu uczelni, klubie czy biurówcu może prowadzić do deficytu innych cech przestrzennych: bliższych kameralności, związanych ze spokojem, z prywatnością i naturą.

Na drugim miejscu znalazła się „oryginalność i tajemniczość” (2,88). Obiekty charakteryzujące się aurą mistycyzmu i zagadkowości są przez młodych ludzi oceniane wyżej niż budynki typowe dla miejskich aglomeracji.

Nieruchomości reprezentujące „wielkomiejską nowoczesność” (budynki projektowane w nurcie tzw. high-tech: wykonane z nowoczesnych materiałów, wyposażone w inteligentne systemy elektroniczne, eksplorowane przez znaczną liczbę jednostek) zostały ocenione najniżej. Być może u podstaw tego zjawiska leżą te same argumenty, które zaproponowałem przy okazji pierwszej zmiennej – „podmiejskiej schludności”.

Ujawniona tęsknota za naturalnością warunków domowych jest czymś innym od docenianej w miejscu pracy „syntetycznej nowoczesności”.

7. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Polska roku 2010 uporała się już z najpilniejszymi wyzwaniami okresu transformacji. Obok dzisiejszych obszarów „doganiania Europy” pozostaje także kwestia dostosowania polskiego planowania przekształceń przestrzennych do standardów obowiązujących w Europie. To jeden z wielu celów, których osiągnięcie możliwe jest dzisiaj dzięki działaniom interdyscyplinarnym (podobnie, jak walka z kryzysem ekonomicznym, globalnym ociepleniem, czy skutkami ubóstwa).

Psychologia, niosąc informacje o zapotrzebowaniach środowiskowych jednostek ma w tych działaniach swój udział.

Jakość naszego życia zależy także od jakości środowiska, w którym się znajdujemy.

Koherentny rozwój nowoczesnych miast oraz troska o najcenniejsze polskie obszary naturalne pozwolą nam w przyszłości odczuwać taką samą przyjemność, jak ta, której doświadczamy mijając krajobrazy Austrii, Szwecji, czy Włoch.

PSYCHOLOGICAL VALUES OF LANDSCAPE RELATED TO THE POLITICAL TRANSFORMATION IN POLAND

Twenty years ago in Central and Eastern Europe's largest country was a spectacular event. The country, after a forty years period of enslavement regained sovereignty. It was extraordinary event because of betimes this breakthrough and its bloodless character. Secondly, the transition of one regime to another (and therefore the centralized economy to market economy) was a pioneer.

1. THE SITUATION IN POLAND BEFORE THE TRANSFORMATION

Inconvertible Polish zloty weaken by the day, stocks of goods (including medicines) were exhausted, and the external debt has reached its apogee impossible to repay. The free market did not exist. Raging hyperinflation seemed impossible to stop. The growth of consumer prices within five months of 1989 years reached 3000 percent, and 14 March 1990, the Central Statistical Office announced that in the past 12 months inflation-axis percent reached 1360.

A non-economic description include weary queues in shops and public scrutiny, not only robbed of deferred dividends on private accounts but with dignity society. Also in the Polish international aspect, the situation was terrible. Characterized by imposed, ideological and unprofitable alliance with the East and the huge distance to the West.

2. SITUATION IN POLAND DURING TRANSITION

After a period that has elapsed since the transition can be determined objectively, that the crisis could be overcome. Poland became a country operating in the European and global economic and military structures on a partnership basis. A country that has the support of these structures use significantly. Poles today are better educated and wealthier.

This article is about the value that knowledge, rational exploitation and protection constitute a new challenge for a country that has reformed the most important areas of its functioning. The value of this is landscape. The space, which does not decide about life or human health directly but through a decisive influence on its functioning. Polish space has not resisted the negative effects of the past regime. For nearly half a century on land management decisions have repeatedly failed to take into account the landscape in its natural values or the needs of society. After 1989 the availability of the housing market, despite rising real estate prices, have become easier (mainly due to loans granted by banks). Began to boom in housing construction. After years of waiting for the desired apartment and the dreariness of endless identical settlements with the "big board" inventiveness of Poles are finally discount. began to change this part of Poland. Can skillfully? Does the fact that possession of freedom is enough to properly manage it?

3. USE OF RESEARCH WORKSHOP

Information about the spatial location preferences of inhabitants in the area of the competent authority permits to go out to meet them wisely, protect important for the healthy development of individuals areas of the environment, and determine the frame made of spatial transformations. Also, in the form of regulations and restrictions. Freedom of ownership after all, does not authorize the use of that property in whatever way. Conducted by the author of the study of environmental psychology has highlighted the current young population of Cracow need a high quality perception of space built in a harmonious way, retaining contact with the natural landscape, an orderly. The test group of students at the University of Economics in Cracow, a total of 111 people. Their task was to evaluate the

aesthetic of the proposals - displayed on the screen visualization, "the future place of residence." Important to perform the test seemed to me contact with people functioning at the stage in which begins to formulate realistic expectations about the planned place of residence.

4. SPATIAL PREFERENCE SURVEY

On the big screen displayed the test was 18 visualization properties in three different categories (after 6 properties in each category). The first category were multi-residential buildings in the city center (different types of buildings of European cities). The second - multi residential buildings away from downtown (buildings located away from the inner city such as Warsaw ursynów and Krakow Ruczaj). A third group of buildings included in the six examples of smaller or larger detached houses out of town. Based on these 18 properties of these three categories were extracted three variables - of which the subjects were not informed. 1. The originality and mystery (unusual objects, with interesting, original architecture, controversial, original). 2. Big-modernity (solutions trendy, avant-garde, using materials such as glass and metal, by definition representational.) 3. Suburban tidiness (real estate situated in the greenery, simple, modest and neat.) During the visualization display - each with 18 objects presented here were separately - the task was to conduct a test of his aesthetic evaluation: selecting a point on the five-point scale (where 1 meant that the object "in general I do not like", and 5, that "I like very").

5. PRELIMINARY CONCLUSIONS

Based on the analysis of these assessments can be stated that none of the classes of objects by the subjects was not considered to be paramount. Top-ranked object turned out to be a contemporary pseudo mansion, and so representative of the group detached houses outside the city. Perhaps, in addition to the dream of your own home, the pseudo mansion of the subconscious runs the manor (the image of the old tradition of nobility). Tempts some sort of extravagance, but it does so in a way naive. Second, in turn, the highest rating for a building project by Antonio Gaudí. Differentiates it from the previous it's size, the location and high architectural and historical values. lowest assessed property - in this category, first place went to an object (the group of buildings, multi residential, away from the city center). It is a newly built block, located in a densely built-up area. Disorder of this place, the lack of greenery and a sense of privacy seriously discourage the perception. As much as the eye can overlook other high blocks, some of which dated back to the period of socialism. The signal chaos, typical for the "old" settlements was read by the subjects. In summary, the high appreciation of what some people have acknowledged the manor building may be related to the characteristics of the study group of young people aspiring to the prestige associated with the future place of residence, economists who are not aware of some architectural weaknesses, and expect the object of specific representative. At the same time comforting a high evaluation of the valuable monument and disapproval of spatial chaos. Education and economic awareness may underlie the latter. Features of "suburban neatness" proved to be attractive for the test (average score was 3.41). It is not impossible that what is associated with a large urban area (workplace, education, urban entertainment) of the respondents want to leave behind when they return home. In second place was the "originality and mystery." Objects characterized by an aura of mysticism and mystery of young people are rated higher than typical buildings for urban agglomerations. Property representing "an urban modernity" (buildings designed in the mainstream High-tech made of modern, equipped with intelligent electronic systems, explored by a large number of individuals) have been evaluated the lowest. Perhaps underlying this phenomenon are the same arguments, on the occasion of the first variable - "suburban tidiness." Revealed a longing for the naturalness of

the conditions of home is something different than has been appreciated in the workplace "synthetic modernity."

6. SUMMARY

Poland in 2010 has already tackled the most urgent challenges of transformation. In addition to the areas of today's "catch-up in Europe" is also a question of adjustment of the Polish transformation of spatial planning to the standards prevailing in Europe. This is one of the many objectives that it is possible to achieve today because of the interdisciplinary activities (like the fight with the economic crisis, global warming or the effects of poverty).

Psychology, carrying information about consumption has environmental units in these activities has its share.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Ajzen, I. (1991). The Theory of Planned Behavior. *Organizational behavior and human decision processes*, 50, 1979-211.
- [2] Baczyński, J., Balcerowicz, L., Koźmiński, J. (1992). *Leszek Balcerowicz, 800 dni*, Warszawa, Polska Oficyna Wydawnicza „BGW”.
- [3] Bereś, W., Brunetko, K. (2009). *Nasza Historia, 20 lat RP.pl*, Warszawa, Świat Książki.
- [4] Bańka, A. (2003). Historia badań dotyczących człowieka i środowiska w Polsce. *Zachowanie, Środowisko, Architektura*, 2, 57-81.
- [5] Bell, P. A., Greene, Th. C., Fisher, J. D., Baum, A. (2004). Przestrzeń osobista i terytorialna. W: P. A. Bell, Th. C. Greene, J. D. Fisher, A. Maum (red.). *Psychologia środowiskowa*. Gdańsk. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- [6] Bubeck, M., Bilsky W. (2004). Value structure at an early age. *Swiss Journal of Psychology*, 63 (1), 31-41.
- [7] Elias, A. (2003). Psychologia ekologiczna. W: J. Strelau (red.). *Psychologia. Podręcznik akademicki. Vol 3*. Gdańsk. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- [8] Formański, J. (2004). *Psychologia środowiskowa*. Warszawa. Wydawnictwo Lekarskie PZWL.
- [9] Kaplan, S., Kaplan R. (1978). *Humanspace: environments for people*. Belmont. Wadsworth Published Company.
- [10] *Psychologia.net.pl*. (2008). Internetowy portal psychologiczny.

O AUTORZE

Magister psychologii, absolwent UJ (2008). Pracownik naukowo-dydaktyczny Instytutu Psychologii Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz pracownik naukowo-dydaktyczny Wydziału Inżynierii Ładowej Politechniki Krakowskiej, Właściciel i dyrektor Laboratorium Psychologii Stosowanej, w Niepołomicach k.Krakowa.

AUTHOR'S NOTE

Msc of applied psychology. Graduate of The Jagiellonian University(2008). Resercher and academic teacher in: Institute of Psychology in The Jagiellonian University, and in Cracow University of Technology. Founder and director of The Labolatory of Applied Psychology, in Niepołonice near Kraków.